

BLÍŽÍ SE *BIG BANG*?

Pokrok kandidátských zemí v hodnocení Evropské komise 2001

Na okraj kulatého stolu s **dr. Franz-Lotharem Altmannem**
pořádaného Friedrich-Ebert-Stiftung 22. listopadu 2001 v Praze

Zpracoval: Prof.ing. Jaroslav Jakš, DrSc.

Leden 2002

BLÍŽÍ SE BIG BANG?

Pokrok kandidátských zemí v hodnocení Evropské komise 2001

- Postupová zpráva o České republice vyzněla v roce 2001 podstatně kladněji než v letech předchozích, což jistě bylo oprávněné a odrazilo se v tom i zvýšené úsilí o finalizaci předstupního procesu.
- Současně se upozornilo i na řadu problémů včetně - a to nejen pro ČR - fungování státní správy, kde se zdá, že Komise zaměřuje svou hlavní pozornost pro nejbližší budoucnost.
- Česká republika má fungující tržní hospodářství a v dohledné době bude s to obstát konkurenčnímu tlaku z Unie; současně se upozorňuje na některé problémy, např. na rostoucí deficit veřejných rozpočtů, na lepší dohled nad finančními toky.
- Pokud jde o dvanáct kandidátů v komparativním pohledu, pak jednotlivé postupové zprávy naznačují více důvodů ke kritice, než by se zdálo ze souhrnného dokumentu, který naznačuje možnost, že by negociace mohlo v termínu do roku 2002 uzavřít až deset kandidátů – tzv. Big Bang.
- Na otázku, zda se dá takto rozsáhlá vlna rozšíření profinancovat, lze odpovědět pro nejbližší období (do roku 2006) kladně, v návaznosti na Agendu 2000; polštář však stačí jen do roku 2006 a na další finanční období bude třeba nové jednání již v rozšířeném složení.
- Zajímavé bude, jak se budou noví členové chovat, pokud jde o schvalování nezbytných reforem společné zemědělské a strukturální politiky; zachování statu quo by v rozšířené EU nebylo ufinancovatelné a nezbyly by prostředky na jiné důležitější sektory.
- Plnění politických kritérií nedělá vcelku (s výjimkou Turecka) dvanáctce potíže, i když při hlubším pohledu existuje i zde značná diference; v ekonomické sféře vyplývá určitá hierarchie (kvalita fungování tržního hospodářství a konkurenceschopnost): v první skupině je Kypr a Malta, ve druhé Česko, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko, ve třetí pak Rumunsko a Bulharsko.
- Mezi těmito zeměmi je ovšem značný rozdíl v HDP na jednoho obyvatele a ještě větší pak v relaci vůči průměru EU. ES však již v minulosti dokázalo vstřebat ekonomiky s podstatně nižší úrovní ekonomického rozvoje (Řecko, Španělsko, Portugalsko, Irsko) a tato výzva je tu opět; již nyní jsou ekonomiky většiny kandidátů těsně propojeny s ekonomikou EU.
- Oblasti s většími problémy a těžkostmi zahrnují privatizační proces, transpozici evropského práva do národní legislativy, vysokou inflaci v řadě zemí a nezaměstnanost.
- Pro posílení institucionálního rámce v kandidátských zemích připravila Komise akční plán pro státní správu a justici, který by měl podstatně snížit deficity a zvýšit celkovou výkonnost v těchto sektorech. Další vývoj zahrne aktivní působení v Konventu a podílení se na přípravě mezivládní konference 2004. Významným problémem však zůstává zemědělství (pro většinu kandidátů) a je třeba respektovat, že jde převážně o podniky vyrábějící pro vlastní potřebu a tvořící součást sociální báze ekonomiky a společnosti.

(J.J.)

C 03 - 00434

ÚVODEM

Tak, jak se blíží termín ukončení přístupových negociací, tak se pozornost odborné i široké veřejnosti v kandidátských zemích zaměřuje jednak na problematiku zbývajících kapitol jednání, jednak i na to, jak se vyvíjí situace v přípravě na vstup do Evropské unie u jiných kandidátských zemí.

Dramatičnost celého postupu se ovšem poněkud snížila tím, že již v době dokončování postupových zpráv Komise o vývoji připravenosti kandidátských zemí, na podzim 2001, bylo známo, že pravděpodobnost současného vstupu celé velké skupiny kandidátů, „až deseti“, je značná, i když to přirozeně nemůže ještě znamenat jistotu. Navíc platí i nadále, že připravena musí být i samotná Evropská unie; některá „překvapení“ stále ještě nelze v průběhu roku 2002 či 2003 vyloučit.

Předvstupní proces, sledován pouze z úhlu jednoho jediného kandidátského státu, je sice přirozený a je středem zájmu velké části, ne-li většiny, občanů; nezdědka bývá ale i vyslovována pochybnost, jestli Komise dostatečně, se znalostí věci, jednotlivé země posuzuje. Proto není bez užitku se zabývat posouzením všech kandidátských zemí současně, podle vybraných klíčových parametrů, a v této „soutěži“ pak najít i odpovídající místo pro Českou republiku. A to na základě publikovaných postupových zpráv Komise a příslušného souhrnného dokumentu, který se vyslovuje k další perspektivě jednání, ale tentokrát se velmi pečlivě vyhýbá jakékoliv hierarchizaci jednotlivých kandidátských zemí. Má to i svou logiku: negociace s mnoha kandidátskými zeměmi, a to i s těmi, které začaly o rok později, probíhají poměrně úspěšně a tak – s výjimkou Bulharska a Rumunska – není nutné dramatizovat v hodnoceních jednotlivých kandidátských zemí problémy s naplňováním jednotlivých kodaňských kritérií.

Pravděpodobnost současného vstupu deseti kandidátských zemí v roce 2004 se tak zvýšila a nesporně to odráží i politickou vůli EU; projevilo se to nejen ve výsledcích, ale i v evaluacích těchto výsledků ze strany Komise a Rady. Pravdou ale také je, že teprve závěrečné negociační kapitoly, které spadají v první polovině roku 2002 pod španělské předsednictví a které se dotýkají společné zemědělské politiky, regionálně-strukturální politiky a tedy prostředků, které budou moci budoucí členové očekávat z rozpočtu EU do roku 2006, pak prověří, zda ochota obou stran ke kompromisu bude taková, aby negociace byly jako celek ukončeny pro nejlépe připravené kandidáty ještě v průběhu roku 2002, v souladu s programem Komise (road map).

Pro objasnění současného stavu celého přístupového manévru, s využitím analýzy jeho stavu na podzim 2001 na bázi materiálů Komise, přizvala Friedrich-Ebert-Stiftung, prakticky několik dní po publikování zpráv, dr. Franz-Lothara Altmanna z Institutu pro mezinárodní politiku a bezpečnost (SWP) v Berlíně. Podnětné a otevřené jednání přineslo všem účastníkům aktuální informace a současně i analýzu procesu, jehož je Česká republika součástí, ale který je současně i pro každou zúčastněnou zemi jedinečný a naprosto stěžejní pro dynamiku i kvalitu jejího transformačního procesu. Na druhé straně, jak se stále častěji projevuje, ani pro země Evropské unie nebude závěrečná etapa předvstupního procesu jednoduchá, především v kontextu nároků na rozpočtové výdaje EU, které stojí též na prahu dlouho diskutovaných, ale jen líknavě uskutečňovaných reforem. Překlad podkladu vystoupení dr. Altmanna (pod názvem Postupové zprávy Komise v roce 2001 v kontextu rozšíření EU) tvoří součást tohoto materiálu (část I. – V.). Předpokládáme, že se FES ještě letos vrátí ke komparaci postupu kandidátských zemí z pohledu Evropského parlamentu.

Heidulf Schmidt
ředitel zastoupení Friedrich-Ebert-Stiftung v České republice

Prof.ing. Jaroslav Jakš, DrSc.

I.

Úvod

Tématu, o kterém mám hovořit, tj. o zprávách Evropské komise o pokroku kandidátských zemí ve střední a východní Evropě rozumím tak, že nejprve něco řeknu přímo k obsahu postupových zpráv, ale také se budu zabývat tím, jak to nyní půjde dále. Již nyní se zdá být jasné – a to je jedna z tezí, kterou bych chtěl formulovat již nyní – že postupová zpráva za rok 2001 ve své současné obšírnosti a předloženém rozsahu je asi předposlední svého druhu. Po roce 2002 by se mělo leccos podstatně změnit, pokud by mělo, jak se očekává, až deset zemí podepsat počátkem roku 2003 přístupové smlouvy. Ještě se k tomu podrobněji vyjádřím ke konci své přednášky.

Svůj výklad bych chtěl rozčlenit do tří částí. Nejprve bych chtěl říci několik souhrnných poznámek ke zprávě o pokroku České republiky; budu v tomto směru ale stručný, protože jsem si všiml, že váš tisk tuto otázku velmi podrobně diskutoval, možná také proto, že zpráva dopadla výrazně kladně. Ve druhé části svého vystoupení bych chtěl dát pohled na Českou republiku do širší souvislosti s tím, jak se nyní jeví pohled na všech třináct kandidátských zemí. To nám dá celkové posouzení, s krátkými vstupy do jednotlivých národních zpráv, kde se dají nalézt ještě značné rozdíly. Můžeme ale již zde říci, že pro všech dvanáct zemí vychází hodnocení – ve srovnání s předchozím – velmi pozitivně; pouze Turecko jako třináctá kandidátská země z celkového rámce vypadá. To ale neznamená, že by v jednotlivých zemích neexistovaly vážné problémové body, které navozují otázky. V závěrečné třetí části mé přednášky bych chtěl říci něco ke změnám, které je třeba očekávat, a snad také něco k případným překážkám na cestě ke členství v EU, která se zatím zdá být tak jasná a pozitivní.

II.

Zpráva o České republice

Zpráva o České republice dopadla tentokrát, ve srovnání s uplynulým rokem, velmi pozitivně, a to právem, protože úsilí v posledních letech bylo velmi značné. Jak známo, jde při posuzování o dva bloky kritérií, politická a hospodářská. Pokud jde o politická kritéria, stanoviska Komise zde byla od roku 1997 pozitivní, kdy se konstatovalo, že je zajištěna stabilita institucí, demokracie a právní stát, respektují se lidská práva a ochrana národnostních menšin je zajištěna. Podobně se vyjadřovala i poslední zpráva, přičemž se některé otázky zvláště zdůraznily, jako např. že reforma justice se dostala do pohybu, že v občanském právu bylo dosaženo dobrého pokroku, že ale ještě leccos vyžaduje reformy, oblast trestního zákonodárství, organizace soudů, samospráva soudnictví.

V této souvislosti se také poukazuje na to – jako ostatně i u ostatních kandidátských zemí – že rozsah korupce a hospodářské kriminality stále ještě budí obavy. Na druhé straně jsou tu slova uznání o tom, jak se zvýšilo úsilí o to, aby se zlepšila situace Romů.

Další oblast, o které se ostatně hodně hovoří i ve zprávách ostatních kandidátských zemí, je veřejná správa. Zde vidí Komise jedno z hlavních míst své pozornosti v blízké budoucnosti, protože právě s ohledem na blížící se pravděpodobný přístup k EU nemá zatím, jak se zdá, státní správa v kandidátských zemích potřebný rozsah pro transpozici právních předpisů. Jde ale také

o to, aby existovaly účinné struktury pro spravování veřejných prostředků, které z Bruselu budou přicházet po vstupu do EU.

Již v dřívějších letech patřila oblast politických kritérií k těm, kde se rozdávaly dobré známky, kdy nebyla vyslovována obava, že by se mohla zdát být demokracie a právní stát ohroženy. Naopak druhý okruh kritérií, ekonomika, nabyl ve zprávách na větším významu, protože se tu musí řešit výrazně obtížnější otázky, spojené s transformací. Že zde Česko dostane absolutně dobrou známku, se dalo očekávat. Česká republika je ve zprávě označena jako fungující tržní hospodářství; v minulých letech bylo v tomto směru možné pozorovat drobné výhrady. Tentokrát se lapidárně konstatuje, že Česko má fungující tržní hospodářství, a to také bylo se spokojením českou veřejností vzato na vědomí. Dále se také konstatovalo, že Česko bude s to v dohledné době obstát v konkurenčním prostředí EU. Dohledná doba znamená, že se předpokládá, že české hospodářství se do doby přístupu dostane na úroveň, kdy bude moci konkurenčnímu tlaku odolávat. To je naprosto jednoznačně dobrá známka, která je opodstatněna tím, že Česko může vykázat v poslední době stabilní hospodářský růst, dobré výsledky v boji s inflací a vysoký růst produktivity práce. V této souvislosti se zvláště zdůrazňuje, že růst produktivity práce zřejmě také úzce souvisí se značným přílivem zahraničních investic. Pozitivně se také konstatuje, že restrukturalizace bank konečně zaznamenala pokrok.

Musíme se ale také zmínit o kapce hořkého vermu, která se dala nalézt v - jinak tak dobrém - českém víně. Je to skutečnost, že výkonová bilance je v nepříznivém stavu, tj. že převis dovozu zboží a služeb nad exporty trvá, ale jeho finanční účinky jsou vyrovnávány prostřednictvím přílivu zahraničních prostředků v podobě přímých investic. Toto je pak důležité pro stabilitu měny, která tak není ohrožena. To, že je směna zboží charakteristická značnými převisy importů, by se mělo v dalším vývoji brát v úvahu, a hlavně to, jestli je vysoký podíl dovozu tvořen značnými importy technologicky vyspělých investičních statků, nebo zda je složen převážně ze spotřebního zboží. První varianta by byla vhodná pro růst produktivity práce a růst národního hospodářství, druhá by naopak nesměla trvat příliš dlouho.

Kriticky se postupová zpráva též zmiňuje o zvyšování rozpočtového deficitu, přičemž vzniká otázka, zda se nakonec nejedná spíše o mimořádnou situaci, když se vezme v úvahu, že v minulých letech to bylo právě Česko, které bylo známé svou krajní rozpočtovou disciplínou, která dokonce vedla až k rozpočtovým přebytkům. Krátkodobé navýšení rozpočtového deficitu v dobách restrukturalizace, v podmínkách nutnosti financování nezbytných reforem se dá akceptovat, ale zároveň vzniká otázka, jaký je výhled do budoucnosti. A když už jsme u otazníků a bodů kritiky, je třeba se též zmínit o tom, že postupová zpráva o České republice volá po lepším dohledu nad finančními službami, zejména se považuje existence anonymních kont za neslučitelnou se zvyklostmi v Evropské unii.

Vedle obou hlavních kritérií, politiky a hospodářství, existuje ještě třetí, v podstatě odvozená oblast, která je důležitá pro celkové posouzení země, totiž konstatování, jak dalece pokročilo přenesení předpisů, norem a právních pravidel z práva EU, tzv. *acquis communautaire*. Také zde, v oblasti tzv. sblížení práva, může Česko prokázat pozitivní hodnocení; právo hospodářské soutěže je již dalekosáhle sladěno s *acquis*, čímž je např. míněno, že se uskutečnilo sblížení kartelového práva nebo zadávání veřejných zakázek s předpisy EU. Deficity se tu zmiňují jen stručně, např. v otázce nezávislosti centrální banky, u daňové reformy, která ještě nebyla uspokojivě realizována nebo při liberalizaci telekomunikací. Myslím, že tady nemusím jít příliš do detailů a mohu zůstat jen u náznaků.

Pozitivně se zpráva zmiňuje o pokroku v oblasti životního prostředí, nachází zde svou zmínku zákon o ekologické přijatelnosti, oblast vízové a migrační politiky, rovnoprávnost mužů a žen, to vše se též zlepšilo. Zatímco se chválí pokrok ve sblížení právních norem ve sféře ochrany

rostlin, není tomu tak ve sféře veterinární. Skutečné nedostatky se konstatují v boji s organizovanou kriminalitou a hospodářskou kriminalitou, jakož i s ilegálními přechody zelené hranice se Slovenskem.

II.

Porovnání dvanácti kandidátů v celkovém pohledu

Chtěl bych nyní přejít k druhé části svého vystoupení, které podá celkový pohled na dvanáct, resp. třináct kandidátských zemí. Ten se jeví velmi diferencovaný, podle toho, jestli se čte shrnutí nebo jednotlivé zprávy, která každá představuje od 120 do 180 stran. Hned na začátku se dá říci, že v souhrnném podání převažuje velmi pozitivní tón, když Komise konstatuje, že všechny země, se kterými jsou vedena jednání o jednotlivých negociačních kapitolách (tj. deset středoevropských a východoevropských zemí, Malta a Kypr) dosáhly vůči roku 2000 výrazného pokroku. Nicméně ihned za tím se konstatuje omezení; totiž to, že o žádné negociační zemi se nedá zatím říci, že by již zcela splňovala přístupová kritéria.

I přesto, a zde znovu je čtenář udiven celkovým pozitivním postojem Komise, zejména ve vztahu k předchozím zprávám, Komise prohlašuje, že za současného tempa pokroku a s ohledem na již dosaženou úroveň bude možné již koncem roku 2002, to znamená v příští postupové zprávě, přibližně koncem roku 2002, vyslovit doporučení v tom směru, že některým zemím bude moci být předložena k podpisu přístupová smlouva již od roku 2003. To nicméně za předpokladu, že země, které budou přicházet v úvahu budou mít do konce roku 2002 uzavřeny všechny kapitoly jednání s EU. To pak bude odpovídat časovému rámci, který byl vytyčen v červnu 2001 v Göteborgu a který počítá s ukončením jednání do konce roku 2002 a očekává první přístupy k EU v roce 2004. Bylo zajímavé, že nato deset kandidátských zemí, tj. osm středoevropských a východoevropských, jakož i Malta a Kypr prohlásily, že by chtěly v souladu s tím uzavřít svá jednání do konce roku 2002. Pouze Bulharsko a Rumunsko by neměly být ještě s to tento časový plán splnit.

Z pohledu stavu jednání v polovině listopadu 2001 se ovšem jeví toto konstatování jako značně optimistické. Z 31 kapitol, které jsou předmětem negociací, byly k tomuto datu již uzavřeny, tj. v daném okamžiku nejsou nutná další vyjednávání: Estonsko 19, Polsko 18, Slovinsko 21, Česko 21, Maďarsko 22, Kypr 23, Slovensko 20, Lotyšsko 18, Litva 18, Malta 18, Bulharsko 12, Rumunsko pouze 8. (Koncem roku 2001 se stav předběžně uzavřených kapitol poněkud upravil: Polsko 19, Maďarsko 23, Česko 24, Estonsko 20, Slovinsko 25, Kypr 24, Lotyšsko 22, Litva 21, Slovensko 21, Rumunsko 9, Bulharsko 13, Malta 19 - pozn. překl.)

Pokud tedy má být podmínkou pro nabídku na podpis přístupové smlouvy uzavření všech 31 kapitol, pak to znamená, že musí být dosaženo souladu mezi dotyčnou kandidátskou zemí a EU, resp. převzetí *acquis*. Je třeba také mít na zřeteli, že některé obtížné sektory, především zemědělství, zatím ani nebyly při jednáních otevřeny. Nakonec to bude i u těchto obtížných kapitol politická vůle, která bude hrát rozhodující úlohu, nakolik dojde k souladu stanovisek, která zase závisí na tom, jak se budou formulovat určitá přechodná období. Pokud se přitom ze strany kandidátských zemí znovu a znovu vyjadřuje určitá skepse, že v EU existuje vždy možnost se vůči určitým kompromisům stavět ztrnule a nepružně proto, aby se doba přístupu posunula, pak se naopak musí říci, že právě celkově pozitivní zpráva Komise z roku 2001 těmto obavám nenasvědčuje. Nemělo by žádný smysl koncem roku 2001 vytvořit dalekosáhlá očekávání a naděje a přitom sledovat zdržovací taktiku!

Vycházejme tedy z toho, že koncem roku 2000 bude mít deset zemí uzavřeny skutečně všechny kapitoly; pak by mohly od roku 2003 již následovat první podpisy. Poté, co deset zmíněných zemí prohlásilo, že podniknou vše, co je v jejich silách, aby dodržely zmíněný časový plán, se nevytvorí pro první kolo rozšíření - v protikladu s dřívějšími očekáváními - skupina dvou či tří kandidátských zemí, ale blok deseti zemí, který udělá z prvního kola tzv. Big Bang. Nicméně se mi toto rozhodnutí jeví spíše jako politické než jako věcně opodstatněné, především proto, když se vezmou v úvahu rozdíly mezi zeměmi z hlediska stupně dosaženého rozvoje. Statistiky to dokládají velmi přesvědčivě.

Nabízí se tu ale nejprve otázka, zda obdobný Big Bang, přijetí deseti kandidátských zemí ve stejnou dobu, může Evropská unie vůbec finančně strávit. Nejen u hospodských stolků, ale i v seriózních politických kruzích uvnitř EU se znovu a znovu diskutuje o tom, že by nás těchto deset, a ve střednědobém pohledu dvanáct, zemí mohlo stát příliš mnoho, protože všechny tyto země budou čistými příjemci a nikoliv čistými plátcí, tak jak jím bylo při posledním rozšíření např. Rakousko. Vzniká tedy otázka, zda budou stačit finanční prostředky, když současně přistoupí tolik čistých příjemců? A tento přístup by se mohl realizovat v první polovině roku 2004, pokud budou smlouvy podepsány v roce 2003, a ratifikační procedury, kde se dá podle dosavadních zkušeností očekávat, že si mohou vyžádat až 18 měsíců, úspěšně proběhnou. To by také odpovídalo úmyslu, že před příštími volbami do Evropského parlamentu bude, pokud možno, všech deset zemí plnými členy EU a jejich občané budou moci volit.

To by ale také znamenalo, že od 2004 budou požadovány i ze strany EU příslušné finanční prostředky. O tom také Komise uvažovala a spočítala to. Na summitu v Berlíně v roce 1999 byl stanoven finanční rámec, který ale vycházel z postupného, skupinového rozšíření, kdy se očekávalo, že v roce 2002 přistoupí prvních šest zemí a že k tomu bude zapotřebí příslušných financí. A že teprve v průběhu let 2003, 2004 nebo 2005 se stanou členy další země. To znamená, že vlastně již pro léta 2002 a 2003 byly předpokládány finanční prostředky, které ale podle existujícího plánu rozšíření ještě nebudou potřebné a které tak představují určitou rezervu. Když tedy v roce 2004 přistoupí případně deset zemí, pak stačí finanční prostředky, využívající zmíněný rezervní polštář, až do roku 2006. To zajišťuje zatím existující finanční rámec a pak se uvidí; přičemž na formulování nového finančního rámce pro léta následující po 2006 se již budou hlasováním podílet i noví členové.

Jinými slovy, finanční rámec rozšíření se nezdá přinášet problémy. Ty se mohou nicméně objevit u obtížných negociačních kapitol jako je zemědělství a regionální politika. Regionální politika znamená strukturální reformu, ale je to také oblast, kde se platí a kde Evropská unie pocítí dodatečné náklady. To také znamená, že jednání budou obtížná, i pokud jde zařazení jednotlivých regionů. Vypadá to ale tak, že vlastně všechny regiony v kandidátských zemích – s výjimkou dvou – spadají pod kritickou hranici, která je měřítkem pro případné platby. Touto hranicí je 75 % průměru HDP Evropské unie na jednoho obyvatele. Jinými slovy, znamená to, že region, který dosahuje 76 %, nedostane ze strukturálních fondů žádné prostředky, ten se 74 % naopak ano. A tak budou skutečně všechny regiony v kandidátských zemích, s výjimkou dvou, které dobře znáte – totiž Praha s průměrem 113 % a Bratislava s téměř 100 %, regiony příjemců. Není bez zajímavosti, že se při výjimkách jedná o regiony z bývalého Československa, což je svým způsobem vlastně komplement.

Shrnutí: lze tedy vycházet z toho, že přístupová jednání vzhledem k existujícímu finančnímu rámci mohou být uzavřena nezávisle na budoucím finančním rámci, který přijde po roce 2006. Zajímavé však bude, jak se sjednotí při jednáních o novém finančním rámci na léta po 2006 nové členské státy s dosavadními státy - příjemci či regiony - na budoucím rozdělení prostředků, které budou k dispozici. Zajímavé to může být také pro tu oblast EU, kde již reforma probíhá, nebo je nutná, a to zemědělství. Tento sektor, který v EU spotřebovává zdaleka největší část

z prostředků, které jsou k dispozici, se musí naléhavě zreformovat, protože natrvalo se nedají tyto vysoké platby do zemědělství zvládnout. Naopak chybí naléhavě prostředky pro jiné oblasti, např. strukturální změny, všeobecné strukturální změny, infrastrukturní opatření, kde se nepokročilo zatím právě proto, že chybějí finanční prostředky. Tyto enormně vysoké náklady, které zatím ještě do zemědělství plynou, jsou také tou oblastí, kde se kandidátským státům říká, že se stanou členskými zeměmi, aniž by převzaly existující rámec společné zemědělské politiky: pro vás musíme připravit zatím zvláštní podmínky pro počátek vašeho členství a pak se již budete moci zúčastnit s plnými právy jednání o novém uspořádání zemědělské politiky po roce 2006.

III.

K posuzování jednotlivých kandidátských států

Politická přístupová kritéria:

Při podrobnějším pohledu na postupové zprávy pro jednotlivé země je zjevné, že politické podmínky ve všech kandidátských zemích - mimo Turecka - jsou splněny. To je také důvod, proč Turecko není ve výhledu pro brzký přístup k EU. Nicméně i v oblasti plnění politických kritérií jsou mezi zeměmi určité rozdíly v posuzování, např. se jedná o rozsah korupce, podvodů nebo hospodářské kriminality. Prostě existují značné rozdíly v určitých oblastech mezi Slovinskem a Bulharskem nebo mezi Rumunskem a Estonskem; to však při celkovém posuzování jednotlivých zemí nevyzní tak negativně, aby se muselo konstatovat nesplnění politického kritéria.

Hospodářská kritéria:

Rozhodující pro odlišnosti, které stále mezi jednotlivými kandidátskými zeměmi přetrvávají, jsou v prvé řadě kritéria hospodářská, která jsou soustředěna do dvou hlavních komplexů. Především zda jednotlivé země vykazují fungující tržní hospodářství a dále, zda jsou s to čelit konkurenčnímu tlaku velkého společného trhu EU.

Pohled do tabulky s nadpisem „Hospodářská přístupová kritéria“ ukazuje výsledek odhadu pro oba roky 2000 a 2001. Na rozdíl od roku 2001 je vidět pod rokem 2000 u kritéria „Fungující tržní hospodářství“ vedle jasněho ne pro Bulharsko a Rumunsko u řady dalších zemí letopočet v závorce, což znamená, že jde o fungující tržní hospodářství s výhradou. Tato závorka ale pro rok 2001 již zmizela, což znamená, že tyto země se jednoznačně považují za fungující tržní hospodářství. Rumunsko si zlepšilo své postavení z původního jasněho ne na pozici, která znamená, že se poprvé uznávají významné pokroky, ale ty ještě nestačí na to, aby to zdůvodnilo naplnění kritéria „Fungující tržní hospodářství“. Bulharsko se svým ne dostává v roce 2001 dva kladné body, což znamená, že země je blízko tomu stát se fungujícím tržním hospodářstvím.

Také při hodnocení konkurenceschopnosti se dají konstatovat značné pokroky mezi rokem 2000 a 2001, nemluvě o tom, že Malta a Kypr dostaly za oba roky jednoznačné ano. Nejhůře si tu stojí znovu Rumunsko, u kterého se sice konstatuje určitý pokrok, ale kde se neočekává – na rozdíl od Bulharska - že by bylo možné, byť jen ve střednědobém pohledu, dosáhnout potřebné konkurenceschopnosti. Nicméně všechny ostatní země by měly být již v brzké budoucnosti považovány za konkurenceschopné, pokud jimi již nejsou (jako Malta a Kypr). Střednědobě v této souvislosti znamená, že počátkem roku 2003 by měla být země natolik

konkurenceschopná, že by měla sama posoudit, zda se – i při existujících určitých omezeních své konkurenční schopnosti - i přesto chce stát členem Evropské unie.

V podstatě si lze představit asi takové odstupňování: Malta a Kypr již splňují obě kritéria, druhá skupina se skládá z Česka, Estonska, Maďarska, Lotyšska, Polska, Slovenska a Slovinska, kde se všechny země považují za fungující tržní ekonomiky a v blízké budoucnosti by měly být konkurenceschopné. Pak přichází Bulharsko a Rumunsko, přičemž Bulharsko si stojí poněkud lépe než Rumunsko, které ještě žádné z kritérií neplní. Turecko se svými dvěma finančními krizemi se sice v tabulce neobjevuje, ale je relativně nepříznivě zařazeno, protože jsou tu výrazné otazníky, vztahující se k fungování tržního hospodářství. Na druhé straně bylo konstatováno, že řada sektorů tureckého hospodářství je v rámci existující celní unie s EU naprosto konkurenceschopná. Zde se také ukazuje, že se jedná o dvě zcela rozdílné oblasti, konkurenceschopnost nemusí nutně souviset s fungujícím tržním hospodářstvím. Existují ekonomiky, jako je např. čínská, které představují smíšené hospodářství, kde existuje řada státních podniků, a proto nepředstavují žádné tržní hospodářství v klasickém slova smyslu; a přesto jsou v řadě oblastí konkurenceschopné.

Všechny zde uváděné země regionu střední a východní Evropa prokázaly v minulých letech stabilní silný růst, takový, který v průměru leží nad růstem EU, takže se tu dá pozorovat skutečné dohánění vůči EU-15. Všechny kandidátské země společně dosáhly v roce 2000 průměrný růst 5 %, země SVE pak 3,6 %, Kypr a Malta kolem 5 % a Turecko dokonce 7,2 %. Naproti tomu Evropská unie vykazala průměr 3,3 %. Tím mohly kandidátské země svůj odstup vůči EU-15 skutečně snížit, porovnávali se hodnoty HDP na hlavu s průměrem EU-15. Nicméně se to netýká všech zemí ve stejné míře. Tak v roce 2000 vykázal Kypr úroveň HDP na hlavu (vyjádřeno v paritě kupní síly) 82 % ve vztahu k průměru EU-15 (1996 = 79 %), na druhém místě bylo Slovinsko se 71 % (1996 = 66 %). Na třetím místě leží Česká republika s 58 %, která nicméně zaznamenala vůči roku 1996 největší pokles v umístění (65 %). Následují Malta s 53 % (1996 = 51%), Maďarsko s 52 % (1996 = 46 %), Slovensko se 48 % (1996 = 46 %), Polsko s 39 % (1996 = 36 %), Estonsko s 37 % (1996 = 33 %), Litva s 29 % (totéž v roce 1996) stejně jako Turecko, které v roce 1996 ještě mohlo vykazat 30 % průměru EU-15 a nyní lehce zaostalo. Na konci jsou Rumunsko s 27 % (1996 = 33 %) a Bulharsko s 24 % (1996 = 25 %).

Právě konstatované zlepšení se musí ovšem relativizovat, pokud se porovná dosavadní stav ekonomik s posledním rokem před počátkem transformace, tj. s rokem 1989. Když tomuto roku přiřadíme index 100, pak uvidíme, že většina kandidátských zemí se nachází – i přes pokroky v posledních letech – výrazně pod úrovní roku 1989. Jen několik tranzitivních zemí, v čele s Polskem, Slovinskem, Maďarskem a Slovenskem a nekandidátskou zemí Albánií, tuto úroveň již dosáhly nebo překročily. Podle této statistiky, která byla zveřejněna Evropskou bankou pro výstavbu a rozvoj v Londýně, dosáhla Česká republika úrovně roku 1989 teprve v roce 2001. To ale také znamená, že celkové dohánění především znamená znovuoobnovení důvěry úrovně rozvoje, tentokrát ale v jiných strukturálních podmínkách a se strukturami, které snad budou mít z hlediska budoucnosti pozitivnější roli.

Přesto se přirozeně nabízí otázka, zda tyto země již skutečně dosáhly takového stupně rozvoje, aby mohly být přijaty do EU? Zde je třeba přirozeně si připomenout předchozí rozšíření EU a třeba říci, že se nesmí absolutizovat, ale srovnávat. My jsme při tzv. jižním rozšíření také vzali do EU země, které se tehdy nacházely na přibližně stejném relativním stupni vývoje, jako je dnes střed středověchodoevropských zemí, tj. úroveň kolem 40-50 % průměru HDP na jednoho obyvatele EU. Po přijetí se tyto země ukázaly být pozitivními členy, tj. které pro celkový vývoj přinesly pozitivní impulsy. Přitom Španělsko, Portugalsko a Řecko nejen, že vstupem nijak neutrpěly, ale naopak z přístupu značně profitovaly. To ale také dnes znamená, že nelze dělat z úrovně rozvoje jakési absolutní přístupové kritérium, tj. na příklad nebrat ty

země, jejichž HDP na hlavu tvoří, řekněme, jen 70 % průměru EU. V diskusi kolem přístupu byly proto země, jako na příklad Estonsko, Litva, Lotyšsko, které jsou relativně hodně nízké s jejich HDP na hlavu (29-37 % průměru EU), přesto uznány jako schopné přístupu, i když je třeba tyto země jinak chápat z hlediska hospodářské vyspělosti jako země zaostalé. Závěr musí proto být, že se země v určitých směrech specializuje a může se postavit konkurenci.

Tyto země se pak spíše podobají nějakému méně rozvinutému regionu v EU a dá se očekávat, že s odpovídající strukturální pomocí, která je vyplácena např. ve východním Německu, v Bavorském lese nebo v nějakém regionu v Portugalsku, se může dát velmi rychle do pohybu proces dohánění. Evropská unie není homogenní blok, v níž by byl blahobyť stejnoměrně rozdělen ve všech regionech a směrech. Zkušenost EU ukazuje, že právě země, které v posledních letech zaznamenaly enormní pokrok, jako je např. Irsko, se mohou změnit ze země příjemce v zemi plátce.

Co dále ještě hovoří ve prospěch přístupu a tím i pro stanovisko Komise, je narůstající propletení zemí střední a východní Evropy se zeměmi Evropské unie, což se dá vidět na podílu zahraničního obchodu, který tyto země s EU v posledních letech již rozvinuly. Nicméně jde kolem 65 % všech vývozu z deseti zemí střední a východní Evropy do EU; opačným směrem přichází 62 % všech dovozu těchto zemí právě z Evropské unie. Také toto vysoké propojení svědčí o tom, že v podstatě již nyní je konkurenceschopnost kandidátů velmi vysoká. Pro EU na druhé straně tato čísla znamenají, že se mezitím již 11 % obchodu se třetími zeměmi odehrává se zeměmi střední a východní Evropy; v roce 1992 to bylo pouze 6 %.

IV.

Problémové oblasti

Ve zprávách o jednotlivých zemích jsou vedle hodnocení oceňující pokrok též soudy kritické. Některé z kritizovaných oblastí byly již v případě Česka zmíněny, jako je např. růst rozpočtového deficitu. Dají se nalézt též kritiky, které ale nejsou pro Česko relevantní, jako je vysoká míra inflace (15 % v průměru zemí SVE) a vysoká nezaměstnanost kolem 12,5 % v roce 2001 v regionu jako celku. S dobrou vůlí lze v některých zemích zdůvodnit vysokou nezaměstnanost jako, doufejme, přechodný jev v souvislosti s nutným odbouráváním personálu v rámci strukturálních reforem. Ve dvou zemích, Bulharsku a Rumunsku, kde ale strukturální reformy pokračují jen velmi zvolna, je však nezaměstnanost také velmi vysoká!

Obtíže se projevují stále ještě při vytváření právního a institucionálního rámce pro fungující tržní hospodářství. To se považuje za zvláště závažný jev pro Rumunsko a Bulharsko, zatímco na druhé straně Estonsko a Maďarsko, právě při výstavbě institucí, mohou být považovány za příkladné. Téměř ve všech zemích je privatizace prakticky ukončena, i když i zde s výjimkou Rumunska a Bulharska, jakož i některých sektorů v Polsku (uhelný a těžký průmysl). Také ve finančním sektoru se dá konstatovat, že privatizace je prakticky zakončena, přičemž Estonsko, Maďarsko a nyní i Česká republika jsou v čele. Litva, Rumunsko, Polsko a Slovensko s privatizací finančního sektoru zaznamenávají pokroky, pro Slovinsko se zdržení komentuje s určitým překvapením.

Při přebírání právních předpisů v transpozici evropského práva do národního práva se též oceňují výrazné pokroky. Nyní se pozornost zaměřuje na výstavbu odpovídajících správních struktur a kapacit, protože zde přetrvává celá řada deficitů. Ty lze nalézt u úřadů regulujících hospodářskou soutěž, při výstavbě kartelových úřadů, u regulačních institucí pro energetiku, telekomunikace, ochranu životního prostředí a péči o ně. U justice se pro všechny země konstatuje, že je v tomto směru nedostačující jak personální vybavení, tak celková kvalita práce. V okamžiku, kdy se země SVE stanou členy EU, vystoupí do popředí otázka ochrany hranic, protože východní hranice EU se pak stanou vnějšími hranicemi Evropské unie, které musí být zvláště dobře chráněny před ilegální migrací. Další deficity se konstatují ještě v oblasti veterinární a ochrany rostlin.

Akční plán pro státní správu a justici

Deficity v oblasti státní správy a justice vedly k tomu, že Komise poté, co o tom byla řeč na několika zasedáních Rady, v tomto směru otevřela speciální oblast, které věnuje pozornost a podporu. Zvláštní akční plán pro blízkou budoucnost byl zpracován pro státní správu a justici s cílem zvýšit výkonnost těchto obou sektorů. Počátkem roku 2002 bude s každou kandidátskou zemí společně projednáno, kde bude třeba přidat v úsilí. Budou vymezeny příslušné oblasti a budou dohodnuta opatření ke zvýšení výkonnosti státní správy, jakož i systém, který celou akci bude monitorovat.

Stabilní veřejná správa s nezávislými úředníky, kvalitní personál, dobré vyškolení a také dobré odměňování, aby se zabránilo korupci, to jsou otázky, které jsou předmětem diskuse. K tomu je navíc zapotřebí spolehlivý a fungující soudní systém, nezávislost soudců, zlepšené platy, zlepšené pracovní podmínky a další vzdělávání soudců. Další oblastí, o které je v této souvislosti zmínka, je institucionální spravování finančních prostředků společenství, které přicházejí z Bruselu. Důležitým předpokladem pro správné využívání těchto prostředků je státní správa, která je odolná vůči korupci. Ještě je třeba se zmínit o další důležité oblasti z hlediska občana, tou je ochrana spotřebitele, která se zdá být v kandidátských zemích ještě nedostatečně rozvinutá. Také spolupráce mezi soudy a vnitřem (policií) musí hladce fungovat. Zatím bylo použito až dvě třetiny národních programů PHARE pro výstavbu institucí. V roce 2002 poskytuje Evropská unie dodatečně 250 milionů euro a v roce 2003 by měly být k dispozici další prostředky.

Jak dále?

V závěrečné části svého vystoupení mi dovoluji vyjádřit se k tomu, co se stane mezi podpisem smlouvy a faktickým přístupem. Počítá se s dalšími postupovými zprávami, jak bude vypadat monitoring? Pro akční program se předpokládá speciální monitoring. Byly ustaveny tzv. Peer Reviews, do nichž byli zařazeni odborníci ze zemí EU a Komise s cílem posuzovat kapacitu státní správy. Již se začalo pro určité sektory s ustavováním zvláštních skupin Peer Review, zvláště pak v oblastech, jako jsou finanční služby, justice a vnitro, rozpočtová pravidla, zemědělství, jaderná bezpečnost. V červnu 2002 budou předloženy zprávy o akčních plánech za španělského předsednictví v Seville. V této první zprávě o akčním plánu pro Radu se bude konstatovat, zda kandidátské země budou s to v různých oblastech *acquis* vytvořit do počátku roku 2003 odpovídající požadované požadavky na státní správu a justici.

Druhá zpráva bude následovat koncem roku 2002 paralelně k poslední velké postupové zprávě, přičemž označení „poslední“ se přirozeně vztahuje jen na ty země, které skutečně přistoupí. Pro ty ostatní (jak se předběžně očekává: Bulharsko, Rumunsko a Turecko) se budou přirozeně

i nadále tyto postupové zprávy psát. K pravidelné zprávě za rok 2002 se bude tedy ještě jednou bilancovat plnění akčního plánu, včetně otázky, zda pro rok 2003 budou opět potřebné další finanční prostředky. Přitom se očekává, že i po vlastním přístupu bude následovat další adaptace správní kapacity; tento proces podléhá také dalšímu monitoringu, jak je to obvyklé i v členských státech EU. Bude se tedy sledovat, a to jak v období mezi podepsáním smlouvy a vlastním přístupem, zřejmě v roce 2004, ale i poté, jestli byl *acquis* plně transponován, ale především, jestli se situace v tomto směru nezhorsila, jestli se neporušila smlouva. Jak už bylo řečeno, tato procedura se provádí i u členského státu: také v EU existuje trvalé sledování členského státu ze strany Komise. Pokud by mělo jít o některá porušování smluv, existují pravidelné zprávy pro Radu, která se dvakrát za rok zabývá tím, zda členské státy správně naplňují své právní závazky.

Konvent pro přípravu mezivládní konference 2004

Chtěl bych se ještě zmínit o dvou otázkách, které jsou zajímavé pro budoucí vývoj. První se týká reformy smluv EU, čímž se postupové zprávy Komise prakticky vůbec nezabývají. Velká mezivládní konference v Nice schválila určitý časový program, ale existuje celá řada otázek, ve kterých ještě nebylo dosaženo shody. Proto má následovat další mezivládní konference v roce 2004, kde se mají definitivně vymezit důležité otázky, jako je budoucí velikost parlamentu a zastoupení jednotlivých zemí v něm, nebo stanovení definitivního počtu členů Komise. Tato mezivládní konference se bude konat prakticky ve stejném čase, kdy již může být deset kandidátských států členy EU, takže je přirozeně zajímavé si představit, zda by se tyto kandidátské země neměly podílet také na diskusi o reformě EU.

Pro přípravu této konference byl v prosinci 2001 zřízen Konvent, který bude od roku 2002 zpracovávat návrhy pro mezivládní konferenci, pro reformu smluv. Budou tam působit zástupci vlád zemí EU, zástupci Komise, parlamentů členských států a Evropského parlamentu. Bylo též rozhodnuto, že se práce Konventu zúčastní i kandidátské státy s jedním představitelem vlády a dvěma zástupci parlamentu, kteří tam mohou přicházet s návrhy; nepočítá se ale s tím, že by též mohli hlasovat. Nicméně stanovení pravidel, podle kterých bude Konvent pracovat, není zatím definitivní. Tak ještě není jasné, zda doporučení Konventu budou výsledkem hlasování nebo budou vznikat prostřednictvím neformálního konsensu. V tomto případě by od počátku existovala možnost pořídit se na tom, i ze strany kandidátských zemí.

Zemědělství jako problémová oblast

Druhou oblastí, na které mají kandidátské země zvláštní zájem - a ukazuje se to i při obtížných jednáních - je zemědělství. Právě proto, že zemědělství představuje nejobtížnější kapitolu negociací, je také představitelné, že také odtud může dojít ke zdržení časového plánu. Jednání s kandidátskými státy vlastně probíhají v podmínkách velmi nejisté perspektivy, totiž toho, co reforma společné zemědělské politiky v EU přinese pro zemědělství. Přijetí kandidátských zemí se uskutečňuje jak za podmínky, že nebudou začleněny do stávajících struktur přidělování prostředků, tak s nejistotou, jak bude vypadat společná zemědělská politika po roce 2006.

Zatím se v zemědělském sektoru především projevoval strach z možných přebytků zemědělské produkce zemí střední a východní Evropy, když by tyto země získaly stejné podpory, jaké zatím dostávají zemědělci v zemích EU. To by je motivovalo k tomu, aby produkovali ještě více tak, že by přebytky na trhu EU se zemědělskými produkty neúměrně dále rostly. Poté, co se řeklo, že tyto přímé platby zemědělci ve střední a východní Evropě dostávat nebudou, strach z přebytků byl zatím odstraněn. Do diskuse se nyní dostává další otázka, a tou je vysoká skrytá

nezaměstnanost. Když se po zemích vyžaduje reforma, restrukturalizace jejich zemědělství, což znamená, že se má zvýšit jeho produktivita, pak to znamená současně též snižování zaměstnanosti v zemědělství. V zemích, jako je Polsko nebo Rumunsko, kde je ještě velký podíl obyvatelstva činný v zemědělství, už tak existuje skrytá nezaměstnanost v důsledku nadbytečné zaměstnanosti pracovních sil, které zdaleka nejsou potřebné. Odbourávání skryté nezaměstnanosti však znamená zvyšování nezaměstnanosti otevřené, což přináší nové demokracii politické riziko, které se nedá podcenit.

Komise nedávno zadala jednomu francouzskému výzkumnému ústavu, INRA, výzkumný úkol, ze kterého vyplynuly zajímavá doporučení. Hlavní doporučení, které bylo Komisí pozitivně akceptováno směřuje k tomu, že by kandidátské země měly především získat rychlý přístup ke strukturálním fondům, tedy k prostředkům, které podporují slabé regiony jako celek a nejen jedno určité hospodářské odvětví. To by v zásadě mělo platit i ve vztahu k zemědělství, protože ekonomicky slabší regiony jsou především regiony zemědělské. Za druhé by měly být tyto země velmi rychle začleněny do zvláštního programu EU pro rozvoj venkova. Tento program se soustřeďuje především na podporu vzdělávání, bytové výstavby, rozvoje malých živností v malých sídlištích, v malých městech, aby se vytvořily pro okolní zemědělství pracovní příležitosti. Na druhé straně se v doporučení říká, aby se požadovala co nejdelší přechodná období pro plné začlenění do společné zemědělské politiky, aby to bylo nejméně deset let, aby se co nejvíce zdrželo vyplácení přímých podpor, a tyto pak zavádět jen krok za krokem, stupňovitě, v bezprostřední závislosti na pokroku restrukturalizace zemědělství.

Zdůvodnění, které je v pozadí těchto doporučení, zní, že je třeba, aby se nefixovaly stávající formy hospodaření a vlastnictví tím, že by stávající struktury ještě získávaly finanční prostředky. To by v těchto zemích neumožňovalo provádět potřebné změny. Tyto strukturální změny v zemědělství jsou přitom potřebné, ale nesmí být příliš rychlé, aby náhle nevznikla nezaměstnanost ve značném rozsahu. V kandidátských zemích jsou rozdílné zemědělské struktury, ale právě ty obtížné, velké země, jako je Polsko nebo Rumunsko a také Bulharsko, mají jen malý segment podniků, které vyrábějí pro trh, které produkují více, než potřebují pro vlastní potřebu. Mnohem větší část tvoří subsistenční podniky, které nabízejí i sociální síť. Tyto podniky nesmí být ohroženy hned na samém počátku.

Celkově se doporučuje nabízet malým rolníkům sociální pomoc, která by byla nezávislá na produkci, a současně rozvíjet zemědělské regiony, aby se umožnila postupná restrukturalizace. Ta by se měla uskutečňovat především v těch segmentech zemědělství, které nabízejí přebytky na trhu, přičemž by zde měly být k dispozici investiční podpory na modernizaci a podobně. Maloročníkům by se měla nabídnout možnost předčasného odchodu do důchodu, aby mohli přestat pracovat ještě v mladším věku a jejich statky se mohly spojovat ve větší jednotky. Zde se dá uvažovat např. o reformě pronajímání apod.

Dámy a pánové, budu mít radost, když se - podle dříve zmíněného časového programu - zde setkáme všichni již jako občané Evropské unie. Nejpозději do jednoho roku by měla tato perspektiva nabýt konkrétní podobu.

(překlad J.J.)

Tab. č. 1: Hospodářská a přístupová kritéria

	Fungující tržní hospodářství ^{1 2}		Konkurenceschopnost ^{2 3 4}	
	2000	2001	2000	2001
Bulharsko	ne	ne++	ne	+
Estonsko	ano	ano	++	++
Lotyšsko	(ano)	ano	+	++
Litva	(ano)	ano	+	++
Malta	ano	ano	ano	ano
Polsko	ano	ano	++	++
Rumunsko	ne	ne+	ne	ne+
Slovensko	(ano)	ano	+	++
Slovinsko	(ano)	ano	++	++
Česko	(ano)	ano	++	++
Maďarsko	ano	ano	++	++
Kypr	ano	ano	ano	ano

¹ ano = má fungující tržní hospodářství (FTH); (ano) = může být považováno za FTH; ne++ = je blízko k tomu stát se FTH;

² ne+ = nesplňuje kritérium, ale zaznamenává výrazný pokrok;

³ schopnost obstát v konkurenčním tlaku EU;

⁴ + = mělo by kritérium splnit střednědobě; ++ = mělo by splnit kritérium v blízké budoucnosti.

Pramen: Evropská komise

Tab. č. 2: HDP na jednoho obyvatele v běžných cenách v paritě kupní síly – PKS

	v PKS					EU-15 = 100				
	1996	1997	1998	1999	2000	1996	1997	1998	1999	2000
L	31 400	33 700	35 200	38 300	42 800	170	174	173	181	190
DK	22 100	23 300	24 200	25 300	27 100	119	120	119	119	120
IRL	17 400	20 100	21 400	23 600	26 600	94	104	105	111	118
NL	19 800	21 800	23 400	24 500	26 300	107	112	115	116	117
B	20 500	21 500	22 400	23 400	24 900	111	111	110	110	111
A	20 600	21 600	22 200	23 300	24 700	111	111	109	110	110
D	20 300	21 000	21 600	22 500	23 600	110	108	106	106	105
UK	18 200	19 800	20 800	21 800	23 300	98	102	102	103	104
FIN	17 600	19 300	20 500	21 400	23 200	95	99	101	101	103
S	18 800	19 800	20 600	21 700	22 900	102	102	101	102	102
I	19 100	19 800	21 000	21 800	22 900	103	102	103	103	102
F	18 800	19 200	20 100	21 000	22 300	102	99	99	99	99
CY	14 700	15 400	16 300	17 500	18 500	79	79	80	82	82
E	14 700	15 500	16 000	17 100	18 200	79	80	79	81	81
P	13 100	14 500	14 800	15 700	16 700	71	75	73	74	74
SL	12 200	13 200	13 900	15 000	16 100	66	68	69	71	71
EL	12 300	12 800	13 500	14 300	15 300	66	66	67	67	68
CZ	12 000	12 300	12 200	12 400	13 200	65	63	60	58	58
MT	9 400	10 100	10 500	11 100	11 900	51	52	52	52	53
HU	8 600	9 300	10 000	10 700	11 700	46	48	49	51	52
SK	8 500	9 300	9 800	10 300	10 800	46	48	49	48	48
PL	6 600	7 300	7 700	8 200	8 700	36	37	38	39	39
EE	6 100	7 100	7 500	7 700	8 400	33	36	37	36	37
LT	5 300	5 900	6 300	6 200	6 600	29	30	31	29	29
LV	4 700	5 300	5 600	5 900	6 600	25	27	28	28	29
TR	5 500	6 200	6 300	6 100	6 400	30	32	31	29	29
RO	6 100	5 900	5 800	5 800	6 000	33	31	28	27	27
BG	4 600	4 400	4 700	4 900	5 400	25	23	23	23	24
KL-13	6 600	7 100	7 300	7 400	7 900	36	36	36	35	35
EU-1	1 850	1 940	2 030	2 120	2 250	10	10	10	10	10

Poznámka: Pro výpočet HDP na 1 obyvatele byla použita data na celkový počet obyvatelstva z celkových výpočtů národního hospodářství. Mohou se lišit od získaných dat ze statistiky obyvatelstva.

Prameny: Eurostat, OECD, ŮSTAT

Tab. č. 3: Kandidátské země - nejdůležitější statistické ukazatele (2000)

	Plocha 1000 km ²	Obyvatelstvo		Hustota obyv./ km ²	HDP v PKS				Tempo růstu HDP v %	Zemědělství	
		mil. obyv.	8,2		mid. € v PKS	€/ obyv. PKS	€/ obyv. EU	v % tvorby HDP		v %	zaměstnanosti
Bulharsko	111		8,2	74	44,3	5400	24	5,8	14,5	n.a.	
Kypr	9		0,8	82	12,4	18500	83	4,8	3,8	9,2	
Česko	79		10,3	130	135,1	13500	60	2,9	3,9	5,1	
Estonsko	45		1,4	32	12,1	8500	38	6,9	6,3	7,4	
Maďarsko	93		10,0	108	117,0	11700	52	5,2	4,8	6,5	
Lotyšsko	65		2,4	37	15,6	6600	29	6,6	4,5	13,5	
Litva	65		3,7	57	24,3	6600	29	3,3	7,6	19,6	
Malta	0,3		0,4	1240	4,6	11900	53	5,0	2,3	1,9	
Polsko	313		38,6	124	337,9	8700	39	4,0	3,3	18,8	
Rumunsko	238		22,4	94	135,4	6000	27	1,6	12,6	42,8	
Slovensko	49		5,4	110	58,3	10800	48	2,2	4,5	6,7	
Slovensko	20		2,0	98	32,0	16100	72	4,6	3,2	9,9	
Turecko	775		65,3	84	433,3	6400	29	7,2	14,6	34,9	

Prameny: Eurostat podle národních zdrojů.

Tab. č. 4: Kandidátské země - nejdůležitější statistické ukazatele (2000)

	Míra inflace	Nezaměstnanost	Státní výdaje	Zahraněční obchod				Výkonová bilance	Zahraněční přímé investice	
				Obchodní bilance	Vývozy v % celkových vývozu	Dovozy v % celkových dovozu	Saldo EU vůči příslušné zemi (v mil. €)		Kumulované v € na hlavu	Roční příliv investic v % HDP
	Roční průměr	Definice ILO v % hosp. aktiv. obyv.	Saldo v % HDP	Vývozy/dovozy v %				Saldo v % HDP		
Bulharsko	10,3	16,4	-0,7	74,1	51,2	44,1	146	-5,0	239	7,1
Kypr	4,9	3,4	-3,2	12,2	47,7	55,9	2098	-5,2	...	1,8
Česko	3,9	8,8	-4,2	90,1	68,6	61,9	2330	-4,7	2213	9,0
Estonsko	3,9	13,7	-0,7	74,5	76,5	62,6	94	-6,7	1980	8,0
Maďarsko	10,0	6,4	-3,1	87,6	75,1	58,4	1086	-3,3	1790	2,9
Lotyžsko	2,6	14,6	-2,7	58,5	64,6	52,4	118	-6,9	943	5,7
Litva	0,9	16,0	-3,3	69,8	47,9	43,3	403	-6,0	683	3,4
Malta	2,4	4,5	-6,6	71,9	33,5	59,9	1773	-14,5	...	18,0
Polsko	10,1	16,1	-3,5	64,7	69,9	61,2	10530	-6,3	671	5,3
Rumunsko	45,7	7,1	-3,8	78,8	63,8	56,6	1061	-3,7	317	2,8
Slovensko	12,1	18,6	-6,7	92,8	59,1	48,9	434	-3,7	1000	10,8
Slovinsko	8,9	7,0	-2,3	86,4	63,8	67,8	1818	-3,3	1348	1,0
Turecko	54,9	6,6	-11,0	50,9	52,3	48,8	12266	-4,9	...	0,5

Prameny: Eurostat podle národních zdrojů.

VI.

Workshop zahájil ředitel zastoupení Friedrich-Ebert-Stiftung v Praze, **Heidulf Schmidt**, který uvedl téma, přivítal všechny přítomné a zejména referujícího **dr. Franz-Lothara Altmanna** z Institutu pro mezinárodní politiku a bezpečnost (SWP) v Berlíně, který již tradičně na půdě FES komentuje a analyzuje postupové zprávy Komise. Vystoupení referenta obsahuje první část I. - V. tohoto materiálu, byly též jím dány k dispozici statistické podklady.

Poté následovala živá diskuse, jejíž stručnou charakteristiku uvádíme.

Ing. J. Šolta (TU Pardubice) se zajímal o výpočet průměru HDP na hlavu v PKS pro Prahu a Středočeský kraj a upozornil na problém vlivu vymezení hranic regionů pro výši jejich regionálního HDP. **Dr. F.-L. Altmann** poznamenal, že na tom sice záleží, ale že se současně vymezováním regionů dosahuje i dalších funkcí správního a dalšího charakteru.

Ing. K. Zeman (IČRE) komentoval celkového ducha postupové zprávy Komise a mj. konstatoval, že šlo celkově o hodnocení vlídné a laskavé. Přitom je známo, jak značné jsou rozdíly v ekonomické úrovni atd. Je zjevné, že jsou tu v popředí zřejmě hlediska politická a politické vůle? **Dr. F.-L. Altmann** připustil, že do tónu hodnocení kandidátských zemí vstupují i politické faktory, zájem politiků na rozšíření Unie. Někdy se zdálo, jako by Brusel stál před otázkou, nakolik přistupovat ke vstupu po jednotlivých zemích, nakolik skupinově, nakolik v rámci Big Bangu, přijetí velké skupiny až deseti zemí. Postupné posuzování kandidátských zemí vedlo k poznání, že diferenciace v postupu připravenosti na vstup přeci jen není (v rámci skupiny deseti zemí) tak velká, aby si vynutila diferenciaci směřující i k odsunutí vstupu a aby se tak riskovaly případné negativní dopady diferenciace vedoucí k nepřistoupení. Navíc je k dispozici potřebný objem finančních prostředků.

Dr. J. Prokeš (PSP ČR) mj. konstatoval, že s ohledem na prioritu akceptance Polska u EU je zřejmě nastoupena cesta na Big Bang na přijetí velké skupiny kandidátských států. Nesdílel však tolik optimismus referujícího, pokud jde o finanční připravenost EU na tak velké rozšíření. Zajímal se též o práci Konventu. **Dr. F.-L. Altmann** připomněl, že je pravda, že existuje určitý nepoměr mezi celkovým vyzněním souhrnného dokumentu Komise a kritičností jednotlivých postupových zpráv jednotlivých kandidátských zemí. Zdá se, že tu byla snaha vyhnout se politickým problémům, které by mohly vzniknout právě v mezinárodním prostředí. Je ale též pravda, že většina kandidátských zemí se sama považuje za dostatečně připravené, že se tam považuje naplnění cíle vstupu za jedno ze stěžejních kritérií úspěšnosti politiky a vládnoucích politických reprezentací. Ti, kteří by zůstali zatím mimo (Rumunsko, Bulharsko), by byli předmětem speciální podpory a pomoci. A jak známo, nedávno dokonce někteří francouzští politikové považovali za možné i tyto dva státy (zatím s velmi málo projednanými negociačními kapitolami) zahrnout ještě do připravovaného kola přístupu! Také bilance celkové práce a úspěšnosti Komise za probíhající funkční období je do značné míry spojena s úrovní úspěšnosti přístupového procesu. Pokud jde o práci Konventu, zcela jistě bude reflektovat mj. i problematiku malých a velkých zemí.

Ing. A. Hyniová (MZV ČR) se zajímala o stanovisko referenta na diskuse v některých zemích, které mají zájem na urychleném zahájení mezivládní konference; zajímala se též o práci Turecka v Konventu. **Dr. F.-L. Altmann** považuje představení termínu mezivládní konference před rok 2004 za velmi málo pravděpodobné a to tím spíše, že některé země EU považují i termín 2004 za příliš brzký. Na práci Turecka v Konventu jsou zatím rozdílné názory, referující sám se spíše kloní k pozitivní odpovědi.

Dr. V. Libánský (VŠE) se zajímal o další osudy problému kolem záporného vyznění irského referenda ke Smlouvě z Nice, a zda podobná referenda budou i v jiných státech EU. Ing. J. Ehrenberger k tomu ještě poznamenává, nakolik jsou podobná referenda vhodná. Dr. F.-L. Altmann vyslovuje svůj osobní názor k referendům podobného typu; ano téma je komplikované a jednotlivý občan není s to vždy sám věc posoudit. V kandidátských zemích též narůstají skeptické nálady vůči vstupu do EU. Pořádání referend je proto riskantní záležitost a je nutné počítat s tím, že stanoviska a nálady občanů podléhají výkyvům.

Ing. J. Hřích (ÚMV) se zajímal o ty pasáže hodnotící zprávy, které se týkaly stavu restrukturalizace ocelářského průmyslu, vzniká otázka, jestli Komise neklade laťku příliš vysoko? Vždyť v samotných zemích EU existuje také v tomto směru řada výjimek. Dále položil otázku týkající se přístupu dalších evropských států k EU (např. Chorvatska), nebude-li to komplikované i s ohledem na tvořící se zónu euroměny. Dr. F.-L. Altmann připomněl, že restrukturalizace průmyslu není podmínkou vstupu do EU, ale je to problém, který si země musí řešit ve vlastním zájmu. Pokud jde o možný přístup Chorvatska k EU, je to skutečně možné, že tato země bude následovat. Je to ale součást širšího problému, bude záležet na tom, jak se bude vyvíjet eurozóna. Široký okruh členů EU tlačí i na náměty kolem tzv. diferencované integrace. EU má zatím zájem, pokud jde o vstup do EMU, na co nejlepší přípravě zemí.

Prof. J. Jakš (VŠE) v této souvislosti připomněl, že z EU přicházejí signály, které nijak netlačí na brzký vstup budoucích členů EU do EMU a naopak se zdůrazňuje potřeba využít nezávislosti na maastrichtských kritériích k dotažení transformace ekonomik, které může být spojeno i s dočasnou aktivací inflace či rozpočtových deficitů. Dr. F.-L. Altmann potvrzuje a souhlasí.

Ing. K. Larischová (FES Praha) položila otázku v souvislosti s Rumunskem a Bulharskem, zda nebude EU pro obě tyto země ještě dlouho uzavřena? Zeptala se též na to, zda Německo, které je země výrazně podporující rozšiřovací proces, bude tento postoj zaujímat i po ukončení první kola rozšíření? Dr. F.-L. Altmann potvrdil, že obě jmenované země jsou skutečně v nebezpečí určité izolace. To byl důvod, proč např. Francie přichází s námětem zařadit oba státy do skupiny, která se očekává k přijetí v nadcházejícím období. Obě země by mohly ztratit momentum a snížit politickou vůli na předvstupním procesu. Přitom Bulharsko nepochybně je stabilizujícím činitelem na Balkáně; Rumunsko je poněkud v dvojaké pozici.

Dr. M. Petráš (FES Bratislava) se zajímal o souvislosti mezi procesem rozšíření EU a rozšířením NATO. Na to navázal prof. dr. O. Pick (MZV ČR) poznámkou, kdy mj. uvedl, že by bylo možné se dívat – např. v případě Bulharska – na vstup do NATO jako na určitou symbolickou satisfakci podporující demokratizační a transformační úsilí vlády a veřejnosti. Hovoří-li se o zemích jako celku, nesmí se podcenit fenomén vnitřní politické diferenciace těchto zemí. Dr. F.-L. Altmann se přiklání k charakteristice prof. Picka, k podpoře některých zemí, které by zůstaly zatím mimo EU tím, že budou pozvány do NATO. Je třeba také v souvislosti se vstupem do Atlantické aliance vidět i nové momenty ve vztazích USA - Rusko, které by mohly napomoci přijetí baltických států do západních struktur. Referent se dále domnívá, že na proevropské orientaci německé vlády by nic nezměnil ani případný vstup CDU/CSU do vládní zodpovědnosti.

Dr. V. Handl (ÚMV) ve své poznámce zdůraznil význam vnitropolitických scén v členských i kandidátských zemích a v této souvislosti položil otázku, jak by asi EU reagovala na případné vnitropolitické změny na Slovensku? Dále se zajímal o to, jestli je v EU již určitá představa o tom, jak se bude Unie měnit po tak masivním vstupu nových členů, jaký bude jejich vliv na formulaci cílů i jednotlivé politiky (např. sociální, životní prostředí atd.)? Dr. F.-L. Altmann mj. konstatoval, že pokud jde o roli malých a velkých států v EU, je tu jistě problém určitého balancování zájmů, ale v principu by měli být všichni u všeho. Evropská unie s dvaceti pěti státy posílí roli malých

zemí. Pokud jde o stávající integrační politiky ve stávající EU, leccos se mění a může být i konvergence zájmu nových a starých členů.

Ing. K. Zeman (IČRE) se zajímal o stanovisko referenta vůči publikovanému materiálu, Bílé knize EK, k evropské „governanci“. Jak se dívá na hodnocení fenoménu korupce v postupových zprávách? Dr. F.-L. Altmann ve své odpovědi uvedl, že Bílou knihu je třeba posuzovat též v kontextu diskusí o tzv. finalitě; v této studii se Komise opírá o reálné zkušenosti z členských států ve snaze přispět ke zvládnutí fenoménu rozšíření.

V závěru diskuse vystoupili ještě ing. S. Czesaný (ČSÚ) a M. Muranský (SAV) ke kritériím a definici fungujícího tržního hospodářství a k problému referenda o vstupu do EU, jakož i o problematice počtu poslanců v Evropském parlamentu.

Živou diskusi a celý workshop uzavřel prof. J. Jakš, který jej také moderoval. Poděkoval diskutujícím i referentovi za otevřené a prohlubující podněty k úvodnímu vystoupení a připomněl, že brzy se bude konat další workshop v rámci Eurokontaktu, který se vrátí k hodnocení kandidátských zemí za rok 2001, z pohledu Evropského parlamentu. Díky byly vyjádřeny všem, kdo měl na starosti organizační zajištění (E. Horváthová, V. Bláhová) a překladatelskou techniku a vlastní simultánní tlumočení (tým pana Chotka).